

PRAVA DJECA BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI U FEDRACIJI BOSNE I HERCEGOVINE / THE RIGHTS OF CHILDREN WITHOUT APPROPRIATE PARENTAL CARE IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Doc dr. sc. Janja Milinković¹

¹Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku,
e-mail: janja.milinkovic@gmail.com

Pregledni članak

UDK / UDC 342.7:347.6(497.6)

Sažetak: *Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi predstavljaju jednu od najugroženijih kategorija društva, već odavno ova se oblast uređuje normativno zbog sigurnosti i zaštita svakog djeteta u svakom civiliziranom društvu. Oblici socijalnih usluga za djecu bez odgovarajuće skrbi u Federaciji Bosne i Hercegovine su institucionalni i izvaninstitucionalni, s tim da je važno istaknuti da je oblik institucionalne skrbi već duže vrijeme najdominantniji. Cilj ovoga rada je prikazati i analizirati način i uvjete ostvarivanja prava na usluge socijalne skrbi djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi na razini deset županija-kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. i Komparativnom metodom usporediti ćemo uvjete i način ostvarivanja prava na socijalne usluge djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi u deset županija-kantona u Federaciji bosne i Hercegovine. Poseban fokus u ovom radu usmjeren je na razloge izdvajanja djece iz bioloških obitelji, kao i struktura djece po spolu, dobu i odgojno-obrazovnoj razini, te broj djece koja napuštaju sustav socijalne skrbi. Na temelju dobivenih rezultata ponuditi će se preporuke koje će poslužiti kreatorima politika za bolje planiranje socijalnih usluga za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i izmjenu postojećih zakonskih propisa s ciljem osiguranja obiteljskog okruženja za odrastanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U Federaciji Bosne i Hercegovine u praksi je najzastupljeniji oblik socijalne usluge smještaj djeteta u ustanovu socijalne skrbi. Međutim u zadnje vrijeme sve više djece putem centara za socijalni rad smješta se u udomiteljske obitelji kao novi oblik skrbi za djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi..*

Ključne riječi: *djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ostvarivanje socijalnih usluga, međunarodni dokumenti i domaći propisi*

JEL klasifikacija: H74

Abstract: *Children without appropriate parental care represent one of the most vulnerable categories of society, this area has long been regulated normatively for the safety and protection of every child in every civilized society. Forms of social services for children without appropriate care in the Federation of Bosnia and Herzegovina are institutional and non-institutional, with it being important to emphasize that the form of institutional care has been the most dominant for a long time. The aim of this paper is to present and analyze the manner and conditions of exercising the right to social welfare services for children and youth without adequate parental care at the level of ten counties-cantons in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Using a comparative method, we will compare the conditions and manner of exercising the right to social services for children and youth without adequate parental care in ten counties-cantons in the Federation of Bosnia and Herzegovina. A special focus in this paper is on the reasons for the separation of children from biological families, as well as the structure of children by gender, age and educational level, and the number of children who leave the social welfare system. Based on the results obtained, recommendations will be offered that will serve policymakers for better planning of social services for children without adequate parental care, as well as amending existing legal regulations with the aim of ensuring a family environment for the growth of children without adequate parental care. In the Federation of Bosnia and Herzegovina, the most common form of social service in practice is the placement of a child in a social welfare institution. However, recently, more and more children are being placed in foster families through social work centers as a new form of care for children without adequate parental care.*

Keywords: *children without adequate parental care, provision of social services, international documents and domestic regulations*

UVOD

Djeca su najosjetljivija i najranjivija kategorija društva, posebno dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi i/ili dijete u riziku od razdvajanja. Kada govorimo o obitelji i privrženosti, važno je pozvati se na teoriju Johna Bowlbyja (1952), britanskog psihoanalitičara o važnosti emocionalne privrženosti između djeteta i skrbnika u ranom djetinjstvu za razvoj zdravih emocionalnih veza kasnije u životu. Ipak, za djecu koju roditelji zanemaruju, zapuštaju ili zlostavljaju, odnosno zlorabe roditeljske dužnosti ili iz drugih razloga djetetova interesa, izdvajanje iz obitelji i povjeravanje na brigu i čuvanje u ustanove socijalne skrbi ili udomiteljske obitelji za tijelo skrbništva je jedino rješenje. Zadatak svakog stručnjaka kod intervencija koje se odnose na djecu koja odrastaju u rizičnim okolnostima da postigne odgovarajuća ravnotežu između prava djeteta na život u obitelji i obveze države da zaštiti najbolji interes djeteta, pa čak i onda kad to znači izdvajanjem djeteta iz biološke obitelji.

Međutim, stručnjaci se često nalaze pred brojnim dilemama i pitanjima kao npr: kada i na koji način i kroz koje usluge izdvojiti dijete iz biološke obitelji, prije svega zbog nedostatka kapaciteta kod pružatelja socijalnih usluga. Također kod stručnjaka se javlja i dilema koju vrstu podrške pružiti biološkim obiteljima koje ne zadovoljavaju sve temeljne potrebe svoje djece? Način procjene i upućivanja djeteta u ustanovu ili udomiteljsku obitelj? Kako izabrati najbolji tip smještaja kada nedostaju kapaciteti u ustanovama, a razvoj udomiteljstva u Federaciji BiH je još u razvoju, iako udomiteljstvo predstavlja najbolji način brige koja bi zadovoljila najbolji interes djeteta. Djeca koja ne odrastaju u svojim biološkim obiteljima i koja su u sustavu javne skrbi jedna su od najvažnijih tema međunarodnih organizacija koje djeluju u Bosni i Hercegovini, a posebno UNICEF-a. Kroz sva izvješća, dokumente i studije UNICEF šalje jasnu poruku da je institucionalizacija djece, odnosno odrastanje u ustanovama socijalne skrbi najmanje dobro rješenje za dijete, te da vlasti trebaju poduzeti sve mjere u pronalaženju rješenja kojim će se zadovoljiti potreba djeteta (Sellick, 1998.; Gudbrandsson, 2003.). Cilj ovoga rada istražiti stanje u praksi na temelju analize domaćih propisa i međunarodnih dokumenata kojima su definirana prava i usluge za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Federaciji BiH. Metodom indukcije i dedukcije, analize i sinteze analiziran je sadržaj i zakonskih propisa u deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Također, prikupljanjem podataka o trenutnom broju djece bez roditeljske skrbi, njihovom uzrastu i razlogu izdvajanja iz biološke obitelji od nadležnih kantonalnih ministarstava utvrditi trenutno stanje.

1. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

Međunarodni dokumenti koje je Bosna i Hercegovina ratificirala te ih je dužna primjenjivati bez obzira na domaće propise su: „Ženevska deklaracija o pravima djeteta“ (1924) to je prvi međunarodni dokument koji se dotiče prava djece s naglaskom na socijalna prava i potrebu za zaštitom djece. Nakon Drugog svjetskog rata, 1948. godine Ujedinjeni narodi donose prvi globalni dokument pod naslovom „Opća deklaracija o pravima čovjeka“, koja ima za cilj zaštitu ljudskih prava. Nešto kasnije donosi se Deklaracija o pravima djeteta (1959), kao jedan od najvažniji dokument koji se odnosi na zaštitu prava djece koji je 1989. godine donijela Opća skupština UN-a, je „Konvenciji o pravima djeteta“. Navedenim međunarodnim dokumentom utvrđena su prava

djeteta na odrastanje u vlastitoj obitelji, a ukoliko to nije moguće u cilju zaštite najboljeg interesa i dobrobiti djeteta, dijete ima pravo na alternativnu brigu, po mogućnosti obiteljskog oblika. Sukladno „Konvenciji o pravima djeteta“, Vijeće Europe 2005. godine izdaje preporuke prema kojima dijete koje napušta ustanovu socijalne skrbi ima pravo na procjenu vlastitih potreba i post institucionalnu potporu s ciljem povratka djeteta u obitelj i lokalnu zajednicu. Navedene preporuke iniciraju kod država članica da im jedna od važnijih smjernica u zaštiti djece bude stvaranje kvalitetne post institucionalne potpore.

2.PRAVNI OKVIR NA RAZINI FEDERACIJE BIH

Socijalna skrb u Federaciji BiH je djelatnost od općeg interesa, ista je utvrđena Zakonom o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom²⁵³. Navedenim zakonom socijalna skrb je definirana kao organizirana djelatnost u Federaciji BiH usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njezinih građana i njihovih obitelji u stanju socijalne potrebe. Socijalnom potrebom se smatra trajno ili privremeno stanje u kojem se nalazi građanin ili obitelj, prouzrokovana ratnim događajima, elementarnim nesrećama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinaca ili drugih razloga, koji se ne mogu otkloniti bez pomoći druge osobe. Zakonom (čl.8) definirano je da nadležna tijela kantona, u skladu sa Ustavom Federacije BiH i ovim zakonom, bliže uređuju djelatnost socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom. Nadzor nad primjenom ovog zakona obavlja Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, a nadzor nad propisima koje donose kantoni u nadležnosti je kantonalnih ministarstva. Ovim zakona također su (čl.12) utvrđeni korisnici socijalne skrbi, među korisnicima su i djeca bez roditeljskog skrbi. Dijete bez roditeljske skrbi u smislu istoga članka smatra se dijete; bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih u obavljanju roditeljske dužnosti. Prema odredbama ovoga Zakona, smještaj u ustanovu socijalne skrbi mogu ostvariti djeca kojima je potrebna stalna briga i pomoć u zadovoljavanju njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u vlastitoj ili drugoj obitelji ili na drugi način. O smještaju u ustanove odlučuje centar za socijalni rad/služba socijalne skrbi na čijem području dijete ima prebivalište, na temelju mišljenja stručnog tima centra, izvršne odluke suda, i mišljenja odgovarajuće zdravstvene ustanove. Centar za socijalni rad, koji je smjestio dijete u ustanovu socijalne skrbi, dužan je, radi brige, zaštite, i najboljeg interesa djeteta u ustanovi socijalne skrbi brinuti se kao tijelo skrbištva kontinuirano o djetetu.

Zakonom o udomiteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine²⁵⁴ uređuju se: principi, pojam i vrste udomiteljstva, uvjeti za obavljanje udomiteljstva, vrste i broj udomljenika, podobnost za obavljanje udomiteljstva, ugovor o udomiteljstvu, udomiteljska naknada i naknada za izdržavanje udomljenika, obveze, odgovornosti i prava udomitelja i centra za socijalni rad, prava i obveze udomljenika, osposobljavanje i edukacija, registar i evidencija podataka, upravni nadzor, te druga pitanja iz oblasti udomiteljstva. Zakon propisuje kako će se djeci koja su privremeno ili trajno bez roditeljskog skrbi, odnosno obiteljske brige omogućiti zaštita i odrastanje djeteta u obiteljskom okruženju.

²⁵³ („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16, 40/18 i 16/23).

²⁵⁴ („Službene novine FBiH“, br. 19/17),

3.PRAVNI OKVIR NA RAZINI KANTONA U FEDERACIJI BIH

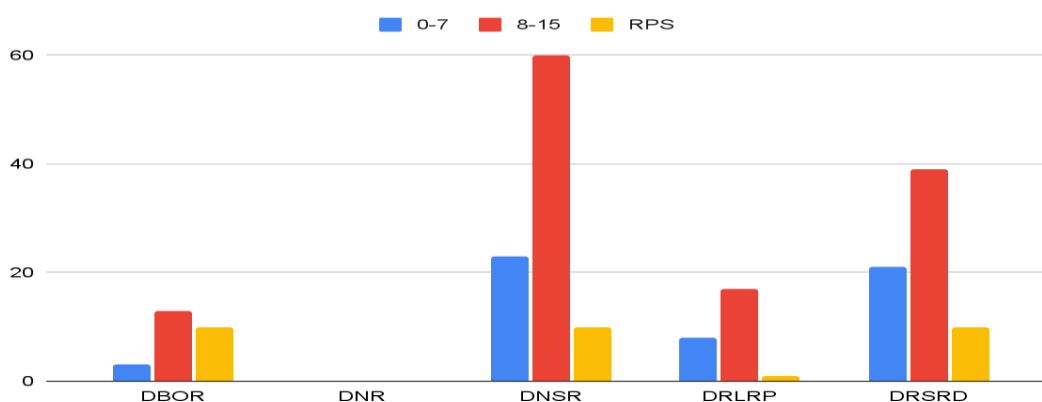
Ustavom Federacije BiH propisano je da županije imaju sve nadležnosti koje nisu izričito povjerene federalnoj vlasti i utvrđene su sfere posebne nadležnosti što između ostalog uključuje i provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite. Zakonima na razini kantona uređena su prava iz oblasti socijalne skrbi, a u slučaju da pojedina pitanja nisu uređena primjenjuje se Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom Federacije BiH. Prava i socijalne usluge za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, način financiranja, stručni i inspeksijski nadzor utvrđeni su kantonalnim propisima.

3.1.PREGLED STANJA PO KANTONIMA U FEDERACIJI BIH

3.1.1.Unsko-sanski kanton

Na razini Unsko-sanskog kantona osnovna prava djece bez roditeljske skrbi utvrđena su Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁵⁵, koji je prvi put donesen 2005. godine. Od njegovog donošenja do danas više puta su donošene izmjene i dopune ovoga zakona. Međutim, ovim zakonom nije preciznije definirano tko se smatra djetetom bez roditeljske skrbi i djelomično je usklađen sa međunarodnim standardima. Značajnije izmjene ovoga zakona u dijelu koji se odnosi na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi dogodile su se zbog donošenja Zakona o udomiteljstvu u Federaciji BiH. Izmjene su se odnosile na brisanje odredbe u kantonalnom zakonu, kojom je definirano pravo smještaja djece bez roditeljske skrbi na smještaj u drugu obitelj. Sukladno Zakonu o udomiteljstvu, dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi može se smjestiti u udomiteljsku obitelj koja ispunjava uvjete za bavljenjem udomiteljstvom. Trenutan broj djece bez roditeljske skrbi na području ovoga kantona je 16, od toga je 13 dječaka i tri djevojčice uzrasta od 0 do 18 godina.

Slika 1. Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi u Unsko-sanskom kantonu

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRLRP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrse roditeljsku dužnost; RPS: Razlika po spolu

²⁵⁵ („Službeni glasnik USK“, br. 5/00, 7/01, 11/14, 23/18, 15/20 i 10/23)

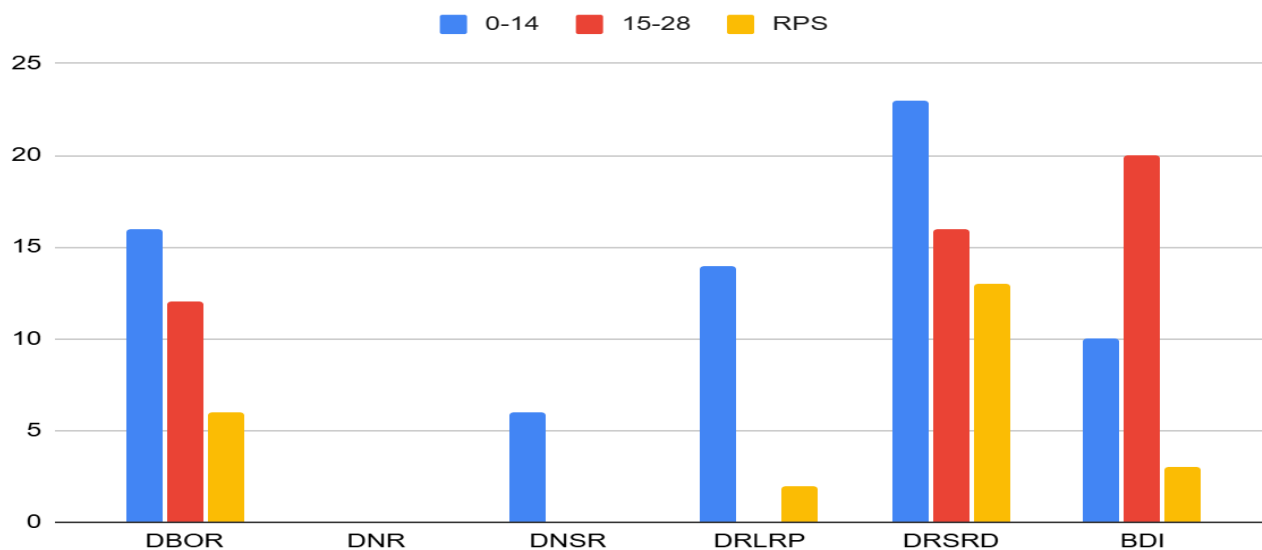
Izvor: Ministarstvo zdravstva i socijalne politike USK

U Slici 1. dat je prikaz trenutnog stanja iz koga se može vidjeti da nema djece nepoznatih roditelja, najveći broj je djece napuštenih od strane oba roditelja, i to veći broj uzrasta od 8-15 godina. Nešto manji broj djece uzrasta do sedam godina čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava, te znatan broj djece roditelja spriječenih da vrše svoje roditeljske dužnosti.

3.1.2. Zeničko-dobojski kanton

Zakonom o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁵⁶, utvrđena su prava djece bez roditeljske skrbi, ovim zakonom ostavljena je mogućnost jedinicama lokalne samouprave, da sukladno svojim programima, odnosno svojim finansijskim mogućnostima mogu propisati i povoljnije uvjete za stjecanje prava. Ovaj zakon je više puta usklađivan sa federalnim propisima, međutim nije potpuno usklađen s međunarodnim standardima. Navedenim zakonom (čl.12.) definirano je tko su djeca bez roditeljske skrbi, Zakon o udomiteljstvu u Federaciji BiH, se nakon donošenja počeo primjenjivati u ovom kantonu. Prema podacima iz nadležnog kantonalnog Ministarstva u 2023. godini u udomiteljske obitelji smješteno je 73 djece i mladih bez roditeljske skrbi, dok je institucionalne oblike smještaja koristilo 87 djece ili mladih bez roditeljske skrbi.²⁵⁷

Slika 2. Uzrast i razlozi izdvajanja djece iz obitelji u ustanovama socijalne skrbi

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRLRP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost; RPS: Razlika po spolu; BDI: Broj djece koja izlaze iz institucije

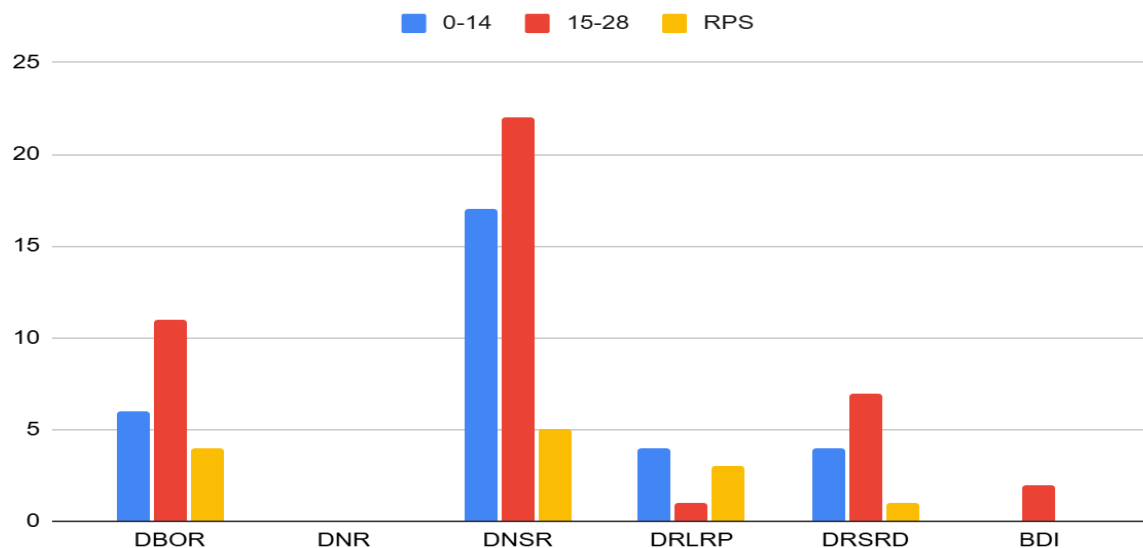
Izvor: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK

²⁵⁶ („Službene novine ZDK“, br. 13/07, 13/11, 14/12, 3/15, 2/16, 3/17,16/22 i 8/24)

²⁵⁷ Podaci : Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona

Iz Slike 2. možemo vidjeti da je najveći broj djece bez roditeljske skrbi koja su napuštena od strane roditelja uzrasta do 14 godina, ali i značajan broj djece koja napuštaju sustav socijalne skrbi, te se može zaključiti da je broj djece smještenih u ustanove socijalne skrbi uzrasta do 14 godina bez oba roditelja manji od broja djece čiji su roditelji spriječeni vršiti roditeljsku dužnost. Također se možemo konstatirati da su djeca čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava uzrasta do 14 godina te mogu biti posvojena.

Slika 3. *Uzrast i razlozi izdvajanja iz obitelji djece bez roditeljske skrbi u udomiteljskim obiteljima*

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRLRP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost; RPS: Razlika po spolu; BDI: Broj djece koja izlaze iz institucije

Izvor: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK

Na temelju analize Slike 3. možemo zaključiti da je broj djece koja su smještena u udomiteljske obitelji, njih najveći broj je napušteno od strane roditelja i to uzrasta od 15-28 godina, dok je neznatno manji broj djece od 0-14 godina napušteno od strane roditelja. Broj djece čiji su roditelji lišeni roditeljske dužnosti do 14 godina je nešto veći od broja djece uzrasta od 15-28 godina. Nema djece nepoznatih roditelja, ali je značajan broj djece koja su napuštena od strane roditelja 2024.godine dvoje djece napušta sustav socijalne skrbi u ovome kantonu.

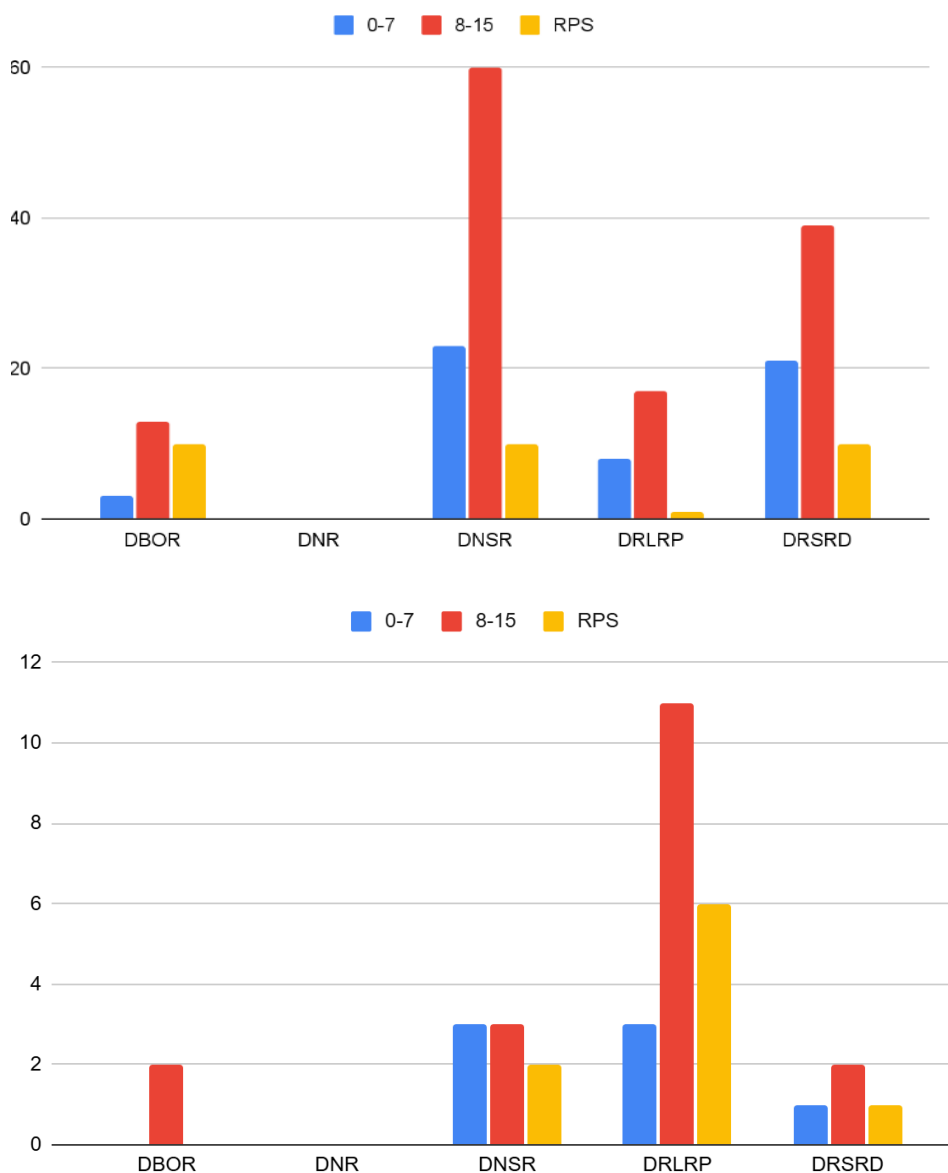
3.1.3. Srednjobosanski kanton

Zakonom o socijalnoj skrbi i zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁵⁸, (čl.7) utvrđeno je da se djetetom smatra osoba do 18 godine života. Izuzetno, djetetom, radi ostvarivanja prava na dječji dodatak i učeničku školarinu, odnosno studentsku stipendiju, smatra se i osoba koja ima više od 18, a manje od 27 godina. Zakon nije usklađen s međunarodnim standardima, ali je (čl.12.) utvrđeno da se socijalna skrb za djecu bez roditeljske skrbi ostvaruje sukladno odredbama

²⁵⁸ („Službene novine SBK“, br. 10/05, 2/06 i 3/18, 9/22 i 4/23)

„Konvencije o pravima djeteta“, i najboljem interesu djeteta. Kao korisnici prava (čl.13.) definirana su i djeca bez roditeljske skrbi. Dok se (čl.14.) pojam dijeta bez roditeljske skrbi definira kao dijete: čiji roditelji nisu živi, nepoznatih roditelja, nestalih roditelja, kojeg su napustili roditelji, roditelja kojima je oduzeto roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost, roditelja koji su zanemarili svoje obaveze prema djetetu i roditelja spriječenih u obavljanju roditeljske obveze. Važno je napomenuti da kantonalni zakon do danas nije usklađen sa Zakonom o udomiteljstvu u Federacije BiH, nisu brisane odredbe (čl.38.) kojima je utvrđen smještaj djeca bez roditeljske skrbi u drugu obitelj, te se iz toga razloga djeca ne smještaju u udomiteljske obitelji.

Slika 4. *Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji*

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRLRP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost; RPS: Razlika po spolu

Izvor: Ministarstva zdravstva i socijalne politike SBK

Na temelju analize Slike 4. možemo utvrditi da mali broj djece bez roditeljske skrbi je bez oba roditelja i to uzrasta od 8-15 godina, nema djece nepoznatih roditelja, dok je najveći broj djece od 8-15 godina čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava i značajan je broj djece čiji su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost. Prema podacima iz ovoga kantona nema djece koja napuštaju sustav socijalne skrbi u 2024. godini.

3.1.4. Tuzlanski kanton

Kantonalni zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁵⁹ pobliže uređuje sustav socijalne skrbi i zaštite obitelji s djecom, usklađen je sa okvirnim federalnim propisima. Zakonom su definirani kao korisnici socijalne skrbi i djece bez roditeljske skrbi. Također je definirano i tko se smatra djetetom bez roditeljske skrbi i mladom osoba uzrasta preko 18 godina života. Prema podacima iz nadležnog Ministarstva od ukupno 119 udomiteljskih obitelji u Tuzli je njih 53, zatim 14 u Živinicama, 13 u Srebreniku, u Gradačcu sedam, Banovićima šest, Kalesiji i Lukavcu po pet udomiteljskih obitelji. Međutim i dalje se u praksi značajan broj djece nalazi na smještaju u ustanovama socijalne skrbi.

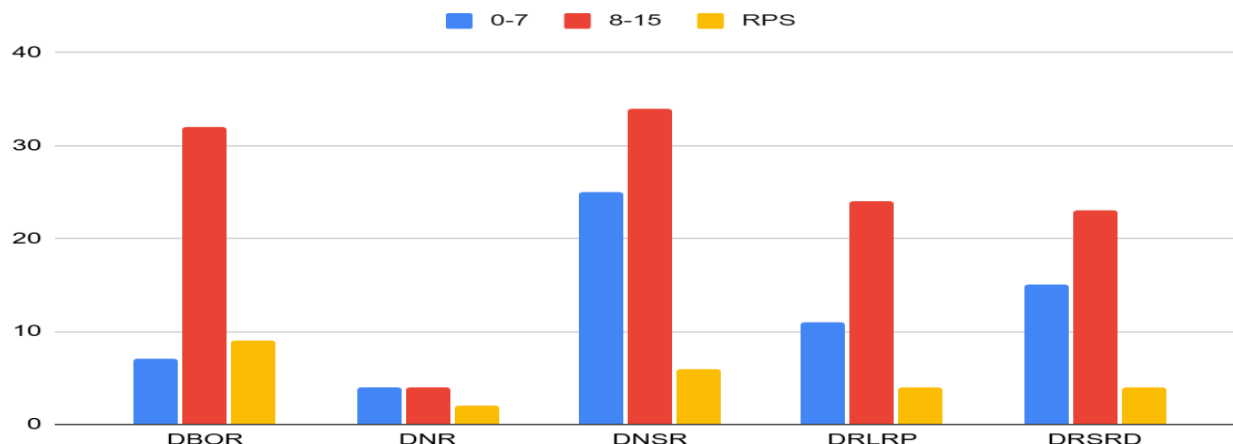
U udomiteljskim obiteljima smješten je značajan broj djece (89) ali je i dalje značajan broj djece u ustanovama socijalne skrbi (198). Prema podacima nadležnog Ministarstva najviše je djece napuštene od strane roditelja (59), zatim djece bez oba roditelja (39), djece čiji su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost (38), djece roditelja lišenih roditeljskog prava je 35, dok je 8 djece nepoznatih roditelja. Najviše je djece (59) uzrasta je od 8–15 godina, dok je prema spolnoj strukturi više djece muškog spola (101) a manje djece ženskog spola (78).

Analizom podataka u Slici 5. prikazan je uzrast i razlozi izdvajanja iz biološke obitelji. Najveći broj je djece koja su napuštena od strane oba roditelja uzrasta su od 8-15 godina, kao i broj djece bez oba roditelja istog uzrasta. Također, se može primijetiti prema dostavljenim podacima daje veći broj djece uzrasta do 15 godina u odnosu na broj djece od 0-7 godina i da nema djece koja će napustiti sustav socijalne skrbi u 2024. godini. Ali možemo zaključiti da je značajan broj djece čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava.

Slika 5. Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji

²⁵⁹ („Službene novine TK“, br. 18/23)

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRLRP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost; RPS: Razlika po spolu

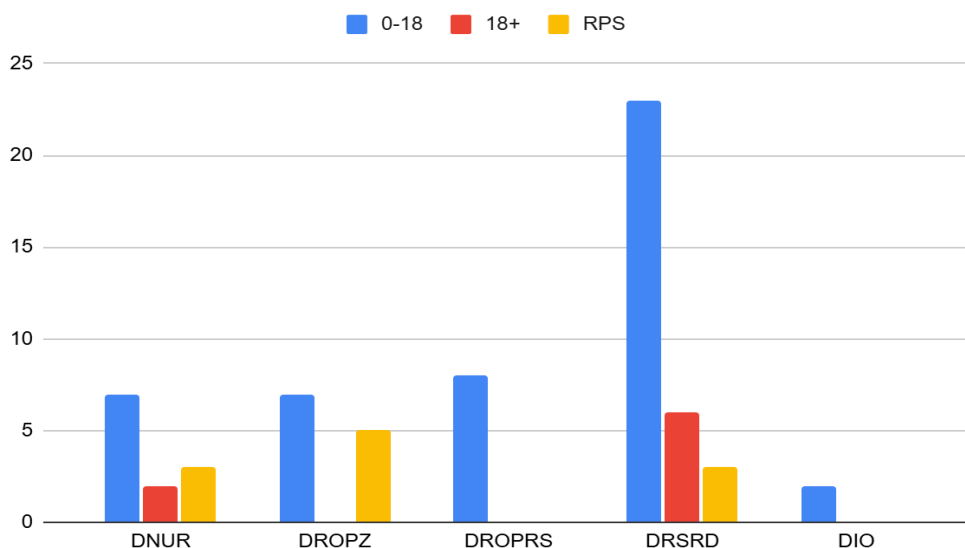
Izvor: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK

3.1.5. Hercegovačko-neretvanski kanton

Što se tiče pravnog okvira, odnosno kantonalnog propisa kojim se uređuje oblast zaštite djece bez roditeljske skrbi na području ovoga kantona, on je usklađen sa federalnim propisima. Temeljni propis u Hercegovačko-neretvanskom kantonu kojim su definirana prava djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi je Zakon o socijalnoj zaštiti.²⁶⁰ Prava djece bez roditeljske skrbi definirana su (čl.5.) tako da je pravo na smještaj osigurano svakom djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi dok se nalazi na redovitom školovanju, a najdalje do 27 godine života. Zakon o udomiteljstvu u Federaciji BiH, u ovom kantonu smatra se velikim iskorakom kada je u pitanju skrb o djeci bez roditeljske skrbi, obzirom da pruža obiteljski oblik zaštite djece bez roditeljske skrbi, koji garantira održivosti socijalnih veza, uključenost udomljenika u donošenje odluka sukladno njegovom najboljem interesu. Isti se na području ovoga kantona primjenjuje od njegovog stupanja na snagu.

²⁶⁰ („Službene novine HNŽ“, broj 3/05, 1/16, 3/20 i 11/21)

Slika 6. *Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji*

DNUR: Djeca nestalih, nepoznatih ili umrlih roditelja; DROPZ: Djeca čijim je roditeljima oduzeto pravo da žive s djecom; DROPRS: Djeca čijim je roditeljima oduzeto pravo na roditeljsku skrb; DRSRD: Djeca roditelja koji su spriječeni da vrše roditeljsku dužnost; DIO: Djeca izuzeta iz obitelji na 60 dana

Izvor : Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNK

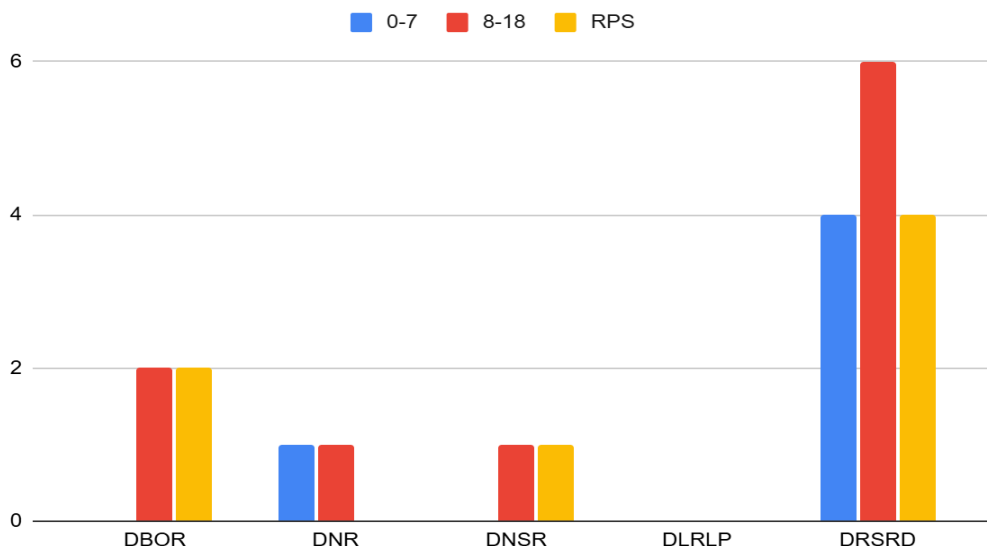
Na temelju podataka dobivenih iz nadležnog Ministarstva, a prikazanih u Slici 6., možemo zaključiti da se u ovom kantonu navode i drugi razlozi izuzimanja djece, značajno je to što je u ovom kantonu veliki broj djece čijim je roditeljima oduzeto pravo na roditeljsku skrb do 18 godina života, također je važno da se u ovom kantonu ponekad djeca izuzimaju samo privremeno na 60 dana, a ne trajno.

3.1.6. Zapadnohercegovački kanton

U ovom kantonu je na snazi Zakon o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁶¹ koji je u potpunosti usklađen s federalnim propisima skladu sa kantonalnim zakonom (čl.13.) djetetom bez roditeljske skrbi smatra se dijete; bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja, roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost.

Slika 7. *Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji*

²⁶¹ („Narodne novine ŽZH”, br. 16/01, 11/02, 4/04, 9/05, 21/12, 13/14, 14/16 i 22/22)

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DLRLP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost

Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ZHK

Na temelju analize Slike 7. evidentno je da u ovom kantonu mali broj djece bez roditeljske skrbi koja nemaju ba roditelja i da su uzrasta od 8-18 godina, također u ovom kantonu je po jedno dijete nepoznatih roditelja uzrasta od 0-7 i uzrasta od 8-18 godina, nema djece roditelja lišenih roditeljskog prava. Najveći broj djece je roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost.

3.1.7. Kanton 10

Trenutno je u ovom kantonu na snazi Zakon o socijalnoj skrbi²⁶² koji je donesen godinu prije federalnog propisa, što ukazuje da isti nikad nije usklađen sa okvirnim federalnim propisom. Analizom zakona utvrđeno je da se prava djece bez roditeljske skrbi ostvaruju iz proračuna jedinica lokalne samouprave. Stoga od nadležnog Ministarstvo nismo dobili tražene podatke o broju djece bez roditeljske skrbi, njihovom uzrastu, razlogu napuštanja od strane roditelja i vrsti smještaja. Federalni zakon o udomiteljstvu se ne primjenjuje na području ovoga kantona.

3.1.8. Bosansko podrinjski kanton

Oblast zaštite djece i mladih bez roditeljske skrbi na području ovoga kantona reguliran je Zakonom o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom.²⁶³

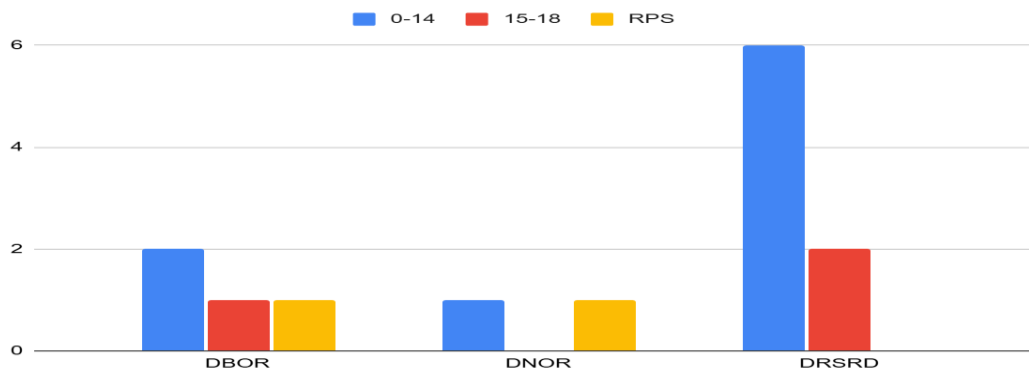
Navedeni Zakon prvi put je donesen 2000. godine. Kantonalni zakon je usklađen sa federalnim propisima, dok je djelomično usklađen sa međunarodnim propisima. Djetetom bez roditeljske skrbi u smislu navedenog zakona (čl.12.) smatra se dijete; bez oba roditelja, nepoznatih roditelja,

²⁶² („Narodne novine HBŽ“, br. 5/98)

²⁶³ („Službene novine BPK Goražde“, br. 8/22 i 2/24)

roditelja kojima je oduzeto pravo da žive sa djetetom, roditelja kojima je oduzeto roditeljsko pravo i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost.

Slika 8. *Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji*

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNOR: Djeca napuštena od strane roditelja; DRSRD: Djeca čiji su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost; RPS: Razlika prema spolu

Izvor: Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljene osobe i izbjeglice BPK

Prema podacima nadležnog Ministarstva, prikazanih u Slici 8. vidimo da je broj djece bez roditeljske skrbi i to bez oba roditelja dvoje uzrasta do 0–14 godina i jedno uzrasta od 15–18 godina, napušteno od strane roditelja, te jedno uzrasta 0–14 godine, najveći broj je djece čiji su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost od 7–14. godina.

3.1.9. Posavski kanton

Zakonom o socijalnoj skrbi²⁶⁴, uređuje se skrb izvan vlastite obitelji djeci bez roditeljske skrbi. Ovim zakonom ako je to u interesu djeteta može se osigurati skrb izvan vlastite obitelji zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih nedaća kada roditelji nisu u mogućnosti privremeno brinuti o djetetu. Djetetom bez roditeljske skrbi smatra se dijete; bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja, roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost. Na području Posavskog kantona trenutno je devetero djece bez roditeljske skrbi uzrasta od 4 do 18 godina, od toga je osmero smješteno u ustanove socijalne skrbi, a samo jedno dijete je smješteno u udomiteljsku obitelj. Iz nadležnog Ministarstva nisu naveli razloge izdvajanja djece iz bioloških obitelji.

3.1.10. Kanton Sarajevo

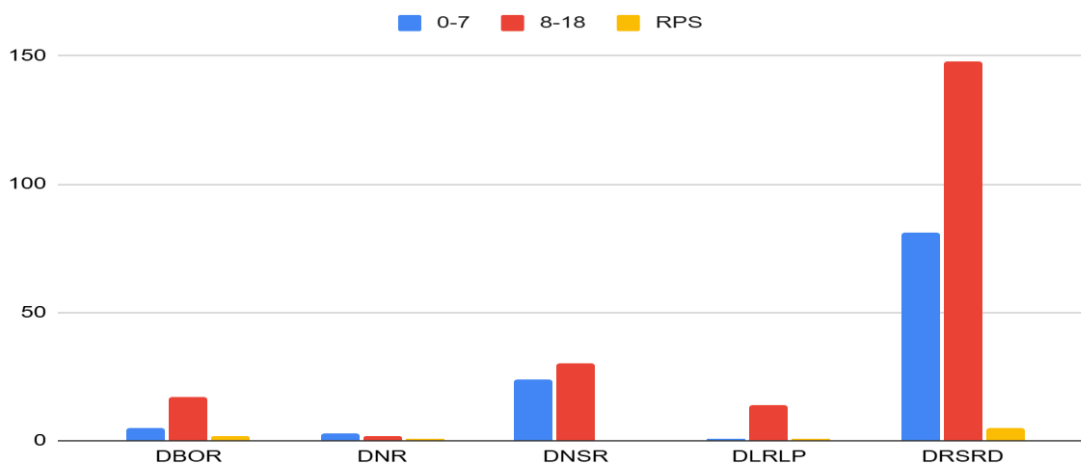
Osnovna prava djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi definirana su Zakonom o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom²⁶⁵, kojim su definirana temeljne kategorije korisnika prava. Ovim zakonom dijete bez roditeljske skrbi definira kao posebnu kategoriju korisnika, kojoj osigurava zaštitu i pomoć čak i kada mu status djeteta, definiran „Konvencijom o pravima djeteta” prestaje. Pojam djeteta bez roditeljske skrbi definira se kao

²⁶⁴ („Narodne novine Županije Posavske“, br. 5/04, 7/09 i 13/19),

²⁶⁵ („Službene novine KS”, br. 38/14 – prečišćeni tekst, 38/16, 44/17, 28/18, 52/21 i 40/22),

dijete; bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja, roditelja lišenih roditeljskog prava i spriječenih da vrše roditeljsku dužnost. Zakon je pretrpio niz izmjena i dopuna, koje su imale za cilj uvođenje novih i proširenje postojećih prava iz segmenta socijalne skrbi. Zakon je također, jasno naglasio da se socijalna skrb sukladno odredbama „Konvencije o pravima djeteta”, ostvaruje u najboljem interesu djeteta. Međutim, iako je zakon predvidio mogućnost korištenja prava i nakon navršene 18. godine života, kada po zakonu prestaje status djeteta, uvodi se pojam mlade osobe koja je i dalje u sustavu socijalne skrbi, koja uživa zaštitu i podršku sustava ali nije jasno definirana. S tim u vezi, osim produženog statusa korisnika prava na smještaj u ustanovu socijalne skrbi ili prava koje ostvaruje po osnovu statusa redovnog školovanja za djecu bez roditeljske skrbi, mlada osoba koja se nalazi u sustavu socijalne skrbi ne uživa posebnu pažnju. U praksi najzastupljeniji oblik zaštite djece bez roditeljske skrbi je i dalje smještaj u ustanovu socijalne skrbi, iako se bilježe značajni napreci u promjeni ove paradigme i ulaže sve veći napor na smještaju djece u udomiteljske obitelji. Značajno je navesti da su u ovom kantonu, izmjenama i dopunama navedenog zakona stvoreni uvjeti za transformaciju Doma za djecu bez roditeljskog staranja.

Slika 9. *Uzrast i razlozi izdvajanja djece bez roditeljske skrbi iz obitelji*²⁶⁶

DBOR: Djeca bez oba roditelja; DNR: Djeca nepoznatih roditelja; DNSR: Djeca napuštena od strane roditelja; DLRLP: Djeca roditelja lišenih roditeljskog prava; DRSRD: Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost

Izvor: Ministarstvo za rad , socijalnu politiku i raseljene osobe KS

Analizirajući podatke u Slici 9. na području Sarajevskog kantona može se konstatirati da je veći broj djece bez roditeljske skrbi iz obitelji u kojima su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost, i to u dobi od 8-18 godina, dok je mali broj djece nepoznatih roditelja, odnosno kojima je jedan roditelj nepoznat. Možemo zaključiti da nema djece bez roditeljske skrbi do sedam godina kojima su roditelji lišeni roditeljskog prava.

²⁶⁶ Ministarstvo za rad , socijalnu politiku i raseljene osobe KS.

ZAKLJUČAK

Na temelju analize zakonskih propisa, te broja djece, uzrasta i razloga izdvajanja iz biološke obitelji možemo zaključiti da su kod izdvajanja djece bez roditeljske skrbi, navedeni različiti razlozi njihovog izdvajanja, te da se koriste različiti oblici smještaja djece. U nekim kantonima su propisi potpuno usklađeni sa federalnim propisima, dok drugi kantoni imaju djelomično usklađene propise sa federalnim, a kanton 10 ima u primjeni propis koji je donesen prije federalnog propisa i nije usklađen sa istim. Na temelju ove analize može se zaključiti da se na različite načine pristupa djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te da prava djece nisu jednaka na području Federacije BiH. Općenito u Federaciji BiH broj djece koja su smještena u ustanovama socijalne skrbi nije u opadanju. Obzirom da udomiteljstvo nije još razvijeno kao u zemljama EU, trebala bi se voditi primjerima dobre prakse koji su razvijeni u zemljama sjeverne i zapadne Europe, gdje je proces smanjivanja broja djece u institucijama značajno uznapredovao, a institucionalna i izvaninstitucionalna skrb se sve više sagledavaju kao dio kontinuuma skrbi za djecu, a ne kao dva odvojena pristupa. Također, potrebno je pozornost usmjeriti na pružanje stručnih usluga obiteljima u riziku od razdvajanja, kako do izdvajanja ne bi došlo i dosljednu primjenu Konvencije o pravima djeteta, ukoliko je dijete već izdvojeno iz obitelji bez obzira gdje je smješteno. Suština preventivnog rada s obiteljima koje su izložene riziku od izdvajanja djece je dobar sustav socijalne skrbi i dobra obiteljska politika. Gudbrandsson (2003.) smatra da je upravo nedostatak koherentne obiteljske politike kao perspektive djelovanja ozbiljna prepreka djelotvornog preventivnog rada s obiteljima. Bilo bi potrebno svaku mjeru obiteljske i socijalne politike, neposrednu ili posrednu, razmotriti pod vidom posljedica za obitelj kao cjelinu i njezine pojedine članove. Na temelju analize zakonskih propisa može se zaključiti da je prije svega potrebno, definirati zajednički normativni okvir, koji je ključan za uspostavu zajedničkog razumijevanja načina na koji će se skrb o djeci bez roditeljske skrbi organizirati i koristiti, i to na temelju zajedničkih standarda kako bi se omogućila učinkovita komunikacija između stručnjaka, donositelja politika i javnosti. Kad je riječ o normativnom okviru, posebnu pozornost treba posvetiti standardima kvalitete u pogledu uvjeta smještaja, pružanja stručnih usluga s posebnim fokusom na kvalitetu stručnog kadra koji se zapošljava s ciljem osiguranja stručnih usluga djeci pod istim uvjetima i kriterijima u svim ustanovama, i udomiteljskoj skrbi koji su nužni za poboljšanje kvalitete skrbi o djeci. Takve standarde kvalitete trebalo bi stalno revidirati i prilagođavati promjenjivim potrebama i okolnostima djece. Kod izrade standarda treba uključiti pružatelje usluga, istraživače, stručnjake, udruženja udomitelja, ali i samu djecu bez roditeljske skrbi. Razvijati alternativne oblike zbrinjavanja djece i mladih bez roditeljske skrbi, bazirane na obiteljskom okruženju, te stvoriti uvjete za implementaciju Zakona o udomiteljstvu na jedinstven način na području Federaciji BiH, čime bi institucionalni oblik zbrinjavanja bio zamijenjen izvaninstitucionalnim. Neophodna je međusektorska suradnja nadležnih ministarstava za socijalnu skrb, obrazovanje i zapošljavanje zbog stvaranja preduvjeta za kontinuirano praćenje individualnih potreba i mogućnosti djece i mladih za osamostaljivanje i osposobljavanje za samostalan život i tržište rada.

LITERATURA

1. Ilick, C. (1998.) The use of institutional care for children across Europe, *European Journal of Social Work* 1(3):301-310.
2. Bowlby, John (1952) Maternal care and mental health. A report prepared on behalf of the World Health Organization as a contribution to the United Nations programme for the welfare of homeless children, Geneva, 1-63.
3. Gudbrandsson, B. (2003.) Children at risk and in care. Draft final report. Strasbourg Council of Europe.
4. Sellick, C. (1998.) The use of institutional care for children across Europe, *European Journal of Social Work* 1(3):301-310.
5. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16).
6. Zakon o hraniteljstvu u Federaciji BiH („Službene novine FBiH“, br. 19/17).
7. Porodični zakon („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 41/05, 31/14 i 32/19)
8. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine ZDK“, br. 13/07, 13/11, 14/12, 3/15, 2/16, 3/17, 16/22 i 8/24)
9. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom – drugi prečišćeni tekst („Službene novine TK“, br. 18/23)
10. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Narodne novine ŽZH“, br. 16/01, 11/02, 4/04, 9/05, 21/12, 13/14, 14/16 i 22/22)
11. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom („Službeni glasnik USK“, br. 5/00, 7/01, 11/14, 23/18, 15/20 i 10/23).
12. Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine Županije Posavske“, br. 5/04, 7/09 i 13/19).
13. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom (Službene novine KS“, br. 38/14 – prečišćeni tekst, 38/16, 44/17, 28/18, 52/21 i 40/22).
14. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom („Službene novine BPK Goražde“, br. 8/22 i 2/24).
15. Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine HBŽ“, br. 5/98).
16. Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine HNŽ“, broj 3/05, 1/16, 3/20 i 11/21)